

III

Tazi nosht, po mesechina, Anika se vyrna vyv Vishegrad. Neposredstveno sled neja se vyrna i Jaksha. Na sledvashtija den vecherta, kogato kajmakaminyt otivashe pri Anika, toj strelja po nego izzad edin stobor, obrasyl v povetica. Alibeg beshe leko ranen v djasnoto ramo. Syshtata vecher Jaksha izchezna ot gradcheto.

Anika izprati svojata ciganka da pita kak e Alibeg, no momcite mu ja izgoniha s tojagi. Anika ne se zagrizhi mnogo ot tova. Znaeshe, che kajmakaminyt shte dojde shtom ozdravee, pyk i po-rano, ako go povika. Sled pohoda v Dobrun znaeshe s gordost, che mozhe da postigne vsichko, koeto e zamislila. Tova znaeshe i chuvstvashe i cjaloto gradche, koeto zhiveeshe v strah i obyrganost, v pylna razruha i bezvlastie.

Septemvri. V tymnata gora nad Banpole vsjaka vecher se vizhda ogynjat, zapalen ot Jaksha; toj e beglec, zashtoto njama kyde da otide v Dobrun, a ne mozhe da se vyrne i v gradcheto. Naprazno bjaha izprashtani zaptieta, da go zalovjat. Skoro prestanaha da go gonjat i negovijat ogyn plamteshe vsjaka vecher nad samija Borovac, na polovin chas ot grada. Cjaloto gradche znae, che tova v planinata e Jakshinijat ogyn. I samata Anika ponjakoga izliza, i ot dvora gleda kak zaedno s pyrvite zvezdi se pojavjava i negovijat ogyn i kak stava vse po-silen i po-cherven, kolkoto poveche se spuska noshtta na nebeto i nad planinite.

Dokato Jaksha se krie taka iz gorite, dobrunskijat pop

lezhi u doma si bled i nepodvizhen kato myrtvec. Kraj nego po cjal den i cjala nosht e razplakalata popadija. Moli go s ochi da kazhe dumichka, da kazhe ili da zarycha neshto, no toj samo hape nevidimite si ustni, potynali v bjatalata brada i mustaci, a pogledyt mu e siv, vtrenchen i bezzhiznen.

V gradcheto kajmakaminyt prekarva vecherite v gradinata si kraj Drina i pie s prijateli. Beshe zapovjadal na zaptietata da otidat i zalovjat Jaksha, no zabravi i tjah, i djakona. Ranata mu zarastva byrzo. Dojdoha mu gosti ot Saraevo, dvama ohraneni osmanlii.

Denem sedjat v gradinata na kajmakamina kraj rekata, hvyrlyat zara, prashtat vojnici da im puskat nadolu po rekata kratuni i te se merjat kato v mishena. A shtom se smrachi, dovezhdat cigani svirdzhii. Bjaha donesli snopove raketi, nabaveni ot Avstrija, i gi puskat, kogato padne noshtta. Celijat grad se razvylnuva ot tezi nevizhdani neshta. Decata ne iskat da zaspjat, ami chakat pod prozorcite koga shte zapochnat da izstrelvat raketite ot gradinata na kajmakamina. A vsichki hora s nedoverie i uchudvane nabljudavat kak tezi cherveni i zeleni ogyncheta se razpryskvat v ljatnoto nebe, kak se sipjat i padat kato svetli kapki i kak sled tjah nastypva oshte po-neprogladen mrak, v kojto trepkat zvezdi i postojanno plamti ogynjat na Jaksha v planinata.

Anika ne predpriema nishto. Ne puska poveche nikogo. Privecher zakljuchva i dvora i narezhdna na Jelenka da pee. Glasyt na Jelenka e ostyr i visok, ta go chuva cjaloto gradche, ot hrebet do hrebet. Anika sedi do neja i slusha, bez da promenja izraza si, bez zvuk i dvizhenie.

V gradcheto, kydeto se tylkuva vsjaka Anikina krachka i vsjaka nejna дума se nosi ot usta na usta, se govori, che Anika ne e spokojna i udovletvorena, vypreki che beshe unizila popa na negovija prag i beshe zavladjala celija grad. S uplaha i nedoumenie, pochti sys strahopochitanie, se povtarjat dumite,

kazani ot neja na njakakyv pijan turchin, kojto v posledno vreme ne se otdeljashe ot kyshtata ì.

Tova beshe edin bogat i razjuzdaja turchin ot Rudo. Dokato e trezven, toj e v hana ili iz grada; shtom se napie – a pijanstva vseki den – toj se izkachva na Mejdan, pravo v Anikinija dvor. Ot den na den stavashe vse po-netyrpeliv i po-dosaden. Nalita na Jelenka i Saveta ili na myzhete, koito idvat i chakat kato nego. Kreshti pod prozorcite na Anika, zaplashva i zabiva golemija si nozh v portata. Dokato edna privecher, kogato pak razmahvashe taka nozha si iz dvora i vikashe s cjalto gyrlo che тази vecher trjabvalo da ubie njakogo, izskochi neochakvano Anika. Leko oblechena, po beli chorapi, bez chehli, s dve golemi krachki se okaza pred turchina.

- Kakvo ima? Kakvo se deresh? Kakvo iscash? – pitashe priglusheno s drezgavija si glas, a liceto ì – syvsem spokojno, samo vezhdite ì se sbyrchili. – Kogo shte ubivash? Hajde, ubivaj! Mislisch, che shte uplashish njakogo s tvoja nozh, budala selska! Ubivaj, de!

Turchinyt vtreshhti pijanite si ochi i samo neshto predyvkva i pregylta, che myrdat dylgite mu rizhi mustaci i neobryshtatata mu adamova jabylka. Zabravi, che ima nozh i che e govoril neshto i stoi, sjakash chaka tja da go ubie. Anika go izblyska ot dvora i zatvori sled nego portata.

Govoreshe se, che togava, sled kato vljazla obratno v kyshti i minala pokraj Jelenka, Tane i oshte njakakyv mladezh, kato prodylzhavala da obizhda pijanicata, kazala na sebe si, no visoko:

- Dobro shte stori toja, deto shte me ubie.

No v cjaloto tova neshtastie i obshta sumatoha okolo Anika, imashe dve stradanija, za koito dori i v tova gradche, kydeto vsichko se vizhda i chuva, nikoj ne znaeshe i ne podozirashe. Imashe dvama choveka, koito stradaha, vseki za sebe si i vseki po svoemu, tajno i prikrito, no poveche i po-silno

ot vseki drug na sveta. Ednoto beshe na Lale, Anikinija brat i drugoto – na Mihailo.

Oshte ot pyrvite dni, kogato Anika se prochu sys zlinite si, Lale prestana da se vryshta v kyshti. Dori i po charshijata nikoj ne go vizhda. Zhivee i spi v hlebarnicata. Ne shte i da znae za sestra si. Kogato njakoj sluchajno spomene imeto ì, negovijat svetyl momcheshki pogled pomrykva i se vtrenchva v edna tochka. No skoro sled tova samo trysne rusata si brashnjana glava, na liceto mu se vryshta obichajnata usmivka i izraza na maloumen chovek. Prodylzhava s tananikane da buchka byrzo i nesyznatelno ednakvi figurki vyrhu samunite, kakto go e nauchil bashta mu ot dete.

Tova e vsichko, koeto mozheshe da se znae za Lale. Kakvo misleshe, kak i kolko stradashe v onazi polutymna staichka zad goljamata furna tozi mladezh sys zatvorena dusha i nedorazvit razum, nikoj ne mozheshe da znae.

Nedalech ot Kyrnoelchevata hlebarnica, malko vstrani ot glavnata charshija, beshe kyshtata na chorbadzhi Nikola, kydeto zhiveeshe Mihailo. Otkakto Anika se beshe razvihрила, toj pytuvashe kolkoto se mozhe poveche, a kogato beshe v gradcheto ne mozheshe da izbegne razgovorite po djukjanite, ot koito uznavashe vsichko, napraveno ot Anika i kakvo se misli i govori za neja v gradeca.

Chorbadzhi Petar Filipovac, kojto beshe izgonil sina si i ne govoreshe nito s zhena si, nito s dyshterite si zaradi nego, osobeno mnogo obichashe Mihailo i razgovarjashe s nego chesto i dylgo kato s blizyk prijatel, vypreki razlikata v godinite. Chesto se sluchva te dvamata da sednat v djukjana na chorbadzhi Petar rano sutrin. Oshte i polovinata ot djukjanite ne sa otvoreni. Tishina i prohlada. Chorbadzhi Petar, mrachen i podpuhnal, govori s tezhkija si glas:

- Eto, ti si mlad, no az ti kazvam, che e istina, kakvoto govorjat starite hora. Vyv vsjaka zhena ima djavol, kojto trjabva

da se ubie ili s rabota, ili s razhdane, ili i s ednoto i drugoto; a ako zhenata se otryve i ot ednoto, i ot drugoto, togava trjabva, da se ubie zhenata.

I kato che li nikoga, predi ne sa govorili za tova, toj povishava glas i se obryshyta kym nego vinagi s tezi dumi:

- Brate Mihailo, takova neshto ne se e zapomnilo.

A kogato Mihailo mu pripomnja legendata za Tijana ili za Saveta, kojato i predi e bila izvestna sys zlinite si, chorbadzhi Petar go prekysva:

- Tijana e bila svetica v sravnenie s тази. A Saveta li? Sys Saveta tozi grad shteshe spokojno da si spi. Otkakto se e zapomnilo vse si e imalo po njakoja mangalka i bezdelnica i nejnoto mjasto se e znaelo: s njakoj asker po ovrazite. Nito e gledal njakoj, nito im e zamerjal za tova. Ami tova?! Vizhdash li kakvo stava? Tova opozori cyrkvata, vlastta na svoja strana privleche i vsichki ni shte zakopae. A nikoj nishto ne mozhe da ì napravi.

- Nikoj li?

- Nikoj, ej bogu. Tja dnes v tozi gradec e i pasha, i vladika. Trjabvashe da ni zapaljat ot chetirite kraja, deto ne se nameri nikoj da ubie urospijata. Zashtoto onezi, deto sedjat po pytishtata na pusija, po-malko zlini sa prichinili ot neja.

I mu izrezhda vsichki bedi i stradanija, koito e podarila Anika, vsichko, bez svoeto sobstveno neshtastie. Tuk samo mahva s ryka i preglyshyta gorchivinata. Mihailo go uteshava: shtjal da dojde njakoga i nejnijat kraj.

- Njama. Ne ì se vizhda krajat. Shte vilnee, dokato ì skimne. Ne ni poznavash nas, nito toja gradec. Na vsjaka beda mozhem da se vyzprotivim, no na tova ne mozhem. Jahnala ni e i nikoj nishto ne mozhe da ì napravi.

Vinagi taka zavyrshvaha razgovorite s chorbadzhi Petar, kogoto Mihailo slushashe zamislen, e navedena glava.

Ako tozi ogorchen starec znaeshe kakvo mychenie bjaha

za Mihailo tezi razgovori, bez symnenie, shteshe da potyrsi drug sybeseednik, i shteshe sam, v mislite si, da rovi v svoeto neshtastie.

Vsytstnost, Mihailo i sam se chudeshe ponjakoga otkyde ima tazi sila da se dvizhi sred horata, da raboti i da razgovarja, i che vse oshte se vladee s nishto da ne pokazhe vsichko, koeto beshe prezhivjal prez poslednite godini.

Kato vizhdashe kakvo stava s Anika, kratkotrajnata mu i izlygana nadezhda se obryshtashe sreshtu nego. Ogorchen ot samija sebe si, toj se pitashe kak dori i za mig e mogyl da si pomisli, che onova ot hana na krystopytjat mozhe da byde iztrito i zabraveno. Kak e posmjat da se nadjava? – Vednyzh v Saraevo, na pazara, vidja kak edin syrbin promushi njakakyv arnautin... Nozhyt ostana v ranata. Ranenijat ne se i ozyrna za ubieca, podgonen ot drugi, a bavno, sjakash tyrzhestveno i sysredotocheno, trygna kym pyrvata otvorena vrata. Vyrveshe, kato che li broeshe krachkite si, ne gledate kym nikogo, samo s dve ryce pritiskashe ranata, chuvstvuvajki jasno, che shte zhivee samo dotogava, dokato ne mu izvadjat nozha ot ranata.

Kato sobstvenata si neizbezhna i blizka smyrť, Mihailo vidja, che “onova s Krysta” ne e svyrshilo onazi nosht v hana i che ne e izkupeno dori i s osem godini myki. Toj, Mihailo, beshe ranen tazi nosht smyrťonosno. Tezi osem godini – tova sa onezi njakolko krachki na arnautina do pyrvata porta, sys sveden pogled i s ryce na ranata. Beshe se skril i spotail v tova gradche, prispan ot izmamna nadezhda, che tova e za postojanno. No sega go nastigna poterjata.

I stranno, ot tezi ubijstveni posledni misli strahyt mu i vytreshnoto mu stradanie kato che li stavaha po-malki. Neshto kato tyga i syzhalenie govoreshe v nego:

- Dojde vreme da se izvadi nozhyt ot ranata. Ne si struva da se samozalygvash.

Ne si spomnja koga točno e zapochnal da smesva i otyzhdestvjava Anika s Krystinica; v nego, struva mu se, te sa

otdavna, ot kraj vreme, edno lice. I ne samo Anika, a i vsichki onezi, malko na broj neshtastni zheni, koito beshe sreshtnal prez tezi osem godini: njakoja skitnica po hanovete ili ciganka kraj pytja, kojato, obladan ot zhelanie, ne beshe mogyl da otmine, vsichko tova v nego e edna zhena: visokata, pylna Krystinica, s rizha kosa, jaki ryce i ognen pogled. Vyv vsjaka otkrivashе neja po straha, kojto ostavashe sled tjah, po nepreodolimото zhelanie da bjaga, da se skrie, da se pochisti, opere i da zabravi.

No sega tova ne beshe veche kratka zabluda i mimoleten strah i otvrashenie. Tuk, nad nego, na baira, kydeto mozhe da se chue vikyt mu, zhiveeshe zhenata, kojato vseki pyt mu napomnjashе Krystinica, kojato trjabvashe da ubie. Vsichki nadezhdi, koito njakoga beshe izvikala v nego Anika, sega, sa prevyrnati v novo mychenie, v gorchiv uprek kym samija nego, a tja samata se e razkrila sled kratka i mychitelna igra i e prevyrnala v dejstvitelnost vsichkite mu naj-tajni i naj-strashni predchuvstvija.

Tozi sin na oryzheen majstor, vytreshno nezhen i tvyrд, vyzpitan ot razumen i blagoroden bashta, mozheshe da iztyrpi mnogo i umelo da prikrie vsjako chuvstvo, no stradaniето mu se uvelichavashe, taka che vse po-trudno beshe da se krie. Kato prizrak se javjivashe pred nego pozoryt, po-tezhyk i po-strashen ot smyrтта. A stradaniето se vmykvashe i v naj-drebnite neshta ot vsekidnevieto, stigashe do bezumie.

Ponjakoga kato dete si misleshe za njakoi podrobnosti, bez red i vryzka. Misleshe si naprimer, che sigurno shteshe da mu e po-leko, ako onazi nosht ne beshe ostavil nozha na Krystinica. Idvashe mu taka, kato njakakyv zalог, kato vryzka sys strashnija svjat, ot kojto beshe izbjagal onazi nosht. I kogato sluchajno i bez vryzka s nego, chue dumata nozh, toj vednaga dobavja v sebe si:

- Mojat nozh ostana pri neja.

Tazi nerazgadaema igra na syvestta zavladjivashe poleka-leka celija Mihailov zhivot.

No pri vsichkrite mnogostranni i mrachni stradaniya, koito poznavashe ot dylgogodishnata samota i chestoto razchistvane na smetki sys samija sebe si, toj ne znaeshe, che e vyzmozhno i takova stranno stradanie: da se synuva edin i sysht syn po njakolko pyti posledovatelno, i vse s pylno syznanie za onova, koeto e vidjal v minaliya syn. Taka toj synuvasho svoja syn za razplatata s Anika. I ne si spomnja koga za pryv pyt mu se e prisynil, pribavja neshto ot dejstvitelnostta, njakoj podrobnost, njakoj drebolija, kojato toj jasno zabeljazva. No ot tova synjat postepenno se sgystjavasho, obosobjavasho se sred synishtata, priblizhavashe se do dejstvitelnostta i neusetno navlizasho v neja.

Takvy beshe synjat, kakto si go spomnja pyrvija pyt. Svetla utrin. Svezhest i prohlada po liceto, v ustata, po cjaloto tjalo. Toj vyrvi prav i cjal tyzhestvuvasho ot njakakvo reshenie, koeto e tolkova goljamo, che ne mozhe navednyzh napylna da se obhvane, samo chuvstva cjalata mu ogromna tezhest. Kato che li njakoj neumorno oprazva ulicite i krystovishtata pred nego, a samata tezhest na reshenieto mu go dvizhi napred. Minava taka pokraj Kyrnoelchevata hlebarnica, ot kojato Lale pee s veselija si glas. Izkachva se na Mejdan. Anikinijat dvor e pylen sys svetlina i ozhiveli cvetja. Vratata na kyshtata e otvorena i prikanva vsekigo da vleze.

Kakvi li ne otchajani usilija beshe pravil Mihailo, na jave i na syn, za da ne prekrachi toja prag, za da zaobikoli тази vrata! Raboteshe i togava, kogato ne beshe dlyzhen lichno da vyrshi dadena rabota, pytuvasho i togava, kogato ne trjabvashe, samo da se otryve ot тази misyl, da zabravi. Tova donjakyde mu se udavashe no naposledyk stavashe obratnoto: Zabravjashe srokovete na sdelkrite, zakysnjavasho za sreshti. Samijat toj, razbral, che stava razsejan i nebrezhen, se uplashi, sjakash beshe otkril v sebe si njakakva bolest.

Ostavashe, mozhe bi, samo edno: da zarezhe vsichko i, predi da se e sluchila njakakva beda, da bjaga prezglava prez

sveta kato prestypnik i chovek bez chest. Ako naistina imashe pred sebe si trudnosti i vidimi vragove, shteshe taka i da napravi. I tyj, kyde da bjaga? Onova, ot koeto iskashe da se izmykne, mozheshe da go prichaka na vseki pyt, vyv vseki grad. Nakraja misylta za bjagstvo ili za njakakyv drug nachin spasenie se izgubi sred mnozhestvoto synishta i misli, koito se dvizheha v nego vse po-byrzo v div i besen vihyr.

Mladostta, kojato iska da zhivee i razumyt v nego, vse oshte go spiraha. Taka, ponjakoga si misleshe da pishe ili da izprati da kazhat na Anika, da ja zaplashi, da ja pomoli da se ottegli, zaradi sebe si, zaradi horata, zaradi nego. I vednaga vizhdashe cjaloto bezrazsydie na tezi misli.

Chesto si misleshe i za Lale. Otkraj vreme neshto go privlichashe u tozi hubav i prostodushen mladezh. Mezhdou nego i brata na тази zhená, kojato beshe vlyazla v sydbata mu, otkraj vreme syshtestvuvashe njakakvo privlichane, njakakva smesica ot ljubov, nedoverie i revnost. Naminavashe pri nego, kogato mozheshe. Sled onezi razgovori s chorbadzhi Petar, chesto se zamisljashe za Lale. Struvashé mu se, che toj, kato Anikin brat, bi trjabvalo da razbere i pochuvstva i che toj sam shte ja obezoryzhi, ukroti i, ako se nalozhi, shte ja odstrani. Kogato minavashe tija dni rano sutrin pokraj hlebarnicata, Mihailo narochno se otbivashe dva-tri pyti. Zavarvashe Lale da si pee visoko i da buchka s goljam cheren nozh debelitate beli hljabove. Razgovarjaha, kolkoto mozhe da se govori s Lale. Mihailo dovezhdashe razgovora do Anika, no bez uspeh. Lale ne promenjashe usmivkata si na shtastliv idiot i prikazkite si za brashno, za voda, za hljab.

Taka mu se izplyzvashe i тази malka nadezhda. Vsichko se otdrypvashe ot тази zhená i go ostavjashe sam, lice v lice s neja; javno vsichko bezspirno go tlaskashe kym neizvestnost i bezpytica, a toj, bezsilen, mozheshe samo ot vreme na vreme da se ozyrne i izmeri izminatija pyt, po kojto neusetno se beshe hlyzhal.

Beshe hubava vishegradska esen. Mihailo imashe chuvstvoto, che se razdelja i sboguva. I tova beshe pochnalo neusetno. Sybudi se, kogato izrichashe na glas i s mnogo bolka dumata "sbogom". Na kogo kaza tova sbogom? Na njakoj zabraven syn ili vyobshte na zaspivaneto? I sam ne znaeshe. Poveche i ne misleshe za tova. No malko po-kysno, dokato se mieshe na cheshmata v dvora, toj, v pylna shepa sys studena, radostna voda, izvednyzh pak izreche dumata "sbogom" i vednaga ja plisna zaedno e vodata. I zabravi i za tova.

I sam razbira: sboguva se s vsichko okolo sebe si. I edin den toj syvsem spokojno i estestveno otide pri onazi Anikina ciganka, kojato taka i taka chesto vizhdashe iz charshijata, i tiho, no stegnato, ì kaza:

- Pitaj Anika moga li da dojda utre sutrinta ili po obed, samo che, kogato njama hora pri neja. Trjabva da ì kazha neshto.

Kogato cigankata izchezna, toj se raztreperi i se ozyrna naokolo v naprazno tyrsene na pomosht i syvet. No sled tova cjal den beshe spokoen i vnimatelno prigotvjashe njakoi smetki i neshta iz kyshti. Predi da zaleze slynceto, se zapyti za Strazhishte, kym platoto, na koeto tolkova pyti s prijateli beshe posreshtal vecherta s piene i pesni.

Izkachvashe se bez da byrza. Sedna na poljanata nad turskoto grobishte i ostavi do sebe si rakijata, chashkata i mezeto. Bavno zachatka ognivoto o kremyka i nezžno hvana zapalenija prahan s prystite na ljavata si ryka. Ne mozheshe da otkysne pogled ot tjtjunevijja dim, kojto se razstilashe na horizonta, kylbeshe se i poleka se raznasjashe iz nepodvizhnija vyzduh. Imashe oshte slynce mezhdu borovete. Pod tjah, v dolinata, pluvaha v dima chernite i cherveni pokrivi na belite vishegradski kyshti. Edin razljjal se rykav na Yrzav otrazjavashe nebeto i svoja rakitak.

Vsichko tova e zhivotyt.

Mihailo vytreshno vizhdashe i onova, koeto ne se syzira

ot tova mjasto: vsichki djukjanski vrati, vsichki kyshtni porti s golemi izlyskani plochi, na koito igrajat deca, vsichki hora, vsichki pogledi i vsichki pozdravi. Vsichko tova e zhivotyt.

Izpi samo edna rakija i zabravi za mezeto. Dimyt stana sivosinkav i kylbetata dylgo se reeha vyv vyzduha i bavno se razsejvaha. V tozi polumrak vsjako neshto izrazjvashe po-goljam stremezh da byde trajno i da ostane v tozi vid, v kojto si e. I Mihailo vdishvashe dim i vyzduh, vishegradski vyzduh, gledashe kyshtite i ostrite vyrhove na planinite i gorskite poljani, s koito godini nared sa se svyrzvali negovite misli, s postojannija planinski oblik – postojanna misyl. – Vidova gora, Kabernik, Lieska, Blazhevo byrdo, Olujaci, Zhlieb, Janjac, Gostil, Cheshal, Veli lug, a zad sebe si, bez da se obryshta, vizhda i znae dobre: Stolac, Stanishevac, Golesh. – I sega tezi vyrhove otvryshtat na poslednija slynchev lych po dobre poznat na nego nachin i gasnat i se obgryshtat v sinkav zdrach, predhozhdasht noshtta. Obgryshtat se bavno i postepenno izchezvat. Na nikogo na mu se zaminava i razdelja.

Vsichko tova e zhivotyt.

Njakyde prez tezi dni shte se navyrshat shest godini, otkakto e doshyl sred tezi planini, otkakto zaraboti i zazhivja s tezi hora. Tuk otnovo nameri mjasto sred horata. Tuk pusna koren, tuk mu proteche zhivotyt. I kato vsichko na sveta, kato dima, kato svetlinata, kato shuma, na nego mu se iskashe da pozhivee, da udylyzhi dnite si, da ne promenja oblika si, da ne prekysva dvizhenieto.

Probode go v syrreto osyznavaneto, che se proshtava s vsichko tova. Ne misleshe za nishto opredeljeno, nito za prijatelite, nito za chorbadzhi Nikola, nito za veselbite, nito za sdelkite, a se sboguvasho s vsichko tova i syzhaljvashe za vsichko s edna edinstvena bolka. Da se razdeljame, na vsichki ni se nalaga, no da se proshtavame taka, tova ne e za vsekigo rabota; za tova trjabva silno syrce.

Otmahvashe dima nad grada, v kojto veche paleha svetlini po kyshtite. V gyrдите si useshtashe onova buchene, predizvikano ot rakijata, kogato se pie s nespokojna dusha, i postojanno obgryshhtashe s dim grada. Togava na samija horizont se pojavi cherven i blestjasht oblak. Slynceto, koeto veche beshe zaljazlo, se otrazi visoko v nebeto i osvete edna poljanka na Janjac, kojato dosega ne se vizhdashe. Pri tova, kato po signal, Mihailo stana i s padaneto na mraka sleze v grada. Podir nego ostavashe kratkotraen dim.

Otide napravo v kyshti. Natisna dyrvenata brava na portata. Tova izlyskano dyrvo, koeto ot godini natiska i na koeto znae vsichki prishtevki i nedostatyci, mu napomni otново kolko sladko e da bydesh dylgotraen i da zhiveesh na edno mjasto, bez promjana. Vratata na kyshtata beshe otkrehnata i se vizhdashe kak vytre plamti ogyn. Zagledan v tozi ogyn, toj prekosjovashe dylgija dvor, no izvednyzh se sepna, sjakash beshe nastypil neshto. Do hambara stoeshе Anikinata ednooka ciganka. Dosramja go, che se sepna taka rjazko i zatova sam otide pri neja. Tja progovori pyrva:

- Anika reche da dojdesh utre sutrinta, kolkoto se mozhe po-rano.

Govorete pochti shepneshkom, a stypkite ì bjaha bezshumni.

Tazi nosht prigotvi vsichko neobhodimo za svoja ortak chorbadzhi Nikola. Prizori, vmesto ot syn, Mihailo beshe nalegnat ot njakakyv spokoen unes, kojto sykrashtavashe noshtta i potiskashe vsjaka misyl za dejstvitelnostta.

V gradcheto kysno izgrjava slynceto, poradi strymnite i visoki urvi, koito go obgrazhdат. No mnogo predi da se pokazhe slynceto, v grada e videlo ot kosvenata svetlina, kojato pada ot sredata na nebosklona. Na тази spokojna svetlina Mihailo prekosi dvora si i v dvizhenie premetna prez ramo kozhenata i platnenata torba, kakto chesto praveshe, shtom otiva na pyt.

Ulicite bjaha pusti i izglezhdaha po-shiroki i po-svetli. Minava pokraj hlebarnicata na Lale, no nikoj ne pee otvytre; kato nikoga po tova vreme tja e zatvorena i taka, samotna i mrachna, prilicha na stara grobnica. No natatyk vsichko si e kakto obiknoveno. Pytjat nagore po Mejdan e syvsem pust. Na nebeto se vizhda nazhezheni ivica, ot kojato shte izleze slynceto. Pod strehite gukat gylybi. Vratite na mnogo kyshti sa otvoreni i cherni, sjakash gonjat mraka.

Anikinata porta beshe shiroko otvorena. Visoko v strymnata gradina nad kyshtata Jelenka bereshe zelen bob i syvsem skritya v zeleninata, peeshe kato shturec. Shtom stypi na kyshtnija prag, pogledyt mu padna na ognishteto. V tynkata pepel lezheshe zahvyrlen chernijjat hlebarski nozh, okyrvaven do dryzhkata. Tova e onzi syshtijjat nozh, kojto tolkova pyti beshe vizhdal v rycete na Lale, dokato razgovarjashe s nego v hlebarnicata.

Iznenadan, obyrkan, sjakash v njakakyv stranen syn synuva drug, oshte po-stranen, Mihailo se priblizhi bavno do vratata na stajata i bez kolebanie ja otvori. Malkata, izcjalo zastlana staja, beshe podredena. Syboreni bjaha samo dve vyzglavnici ot minderlyka. Na poda lezheshe Anikiniyat trup. Napylna oblechena, samo na gyrдите ò razkysan elektyt i sydrana rizata, sjakash beshe zaginala bez syprotiva i bez agonija: izglezhdashe oshte po-edra, otkolkoto obiknoveno, i beshe navsjakyde, na poda, na minderlyka i na vyzglavnicite, oblegnati o stenata. I v kosata ò imashe cvete. Kryvta ò beshe ostanala v neja.

Cjal iztrypnal, Mihailo vdigna ryka da se prekrysti, no se vyzdyrzha i sys syshtoto tova zapochnato dvizhenie zatvori vratata.

Na izlizane pogledna oshte vednyzh kyrvavija nozh v pepelta, nepodvizhen, kakto mogat da lezhat sys stoletija myrtvite i nemi predmeti. Vyrna se i s dylbok vytreshen uzhas vze nozha,

iztri go pyrvo v pepelta, a sled tova v pervaza na ognishteto i go pyhna v pojasa si do svoja goljam nozh, prigotven za тази sutrin.

Navyn izgrjivashe slynceto i Jelenka. vse si peeshe njakyde iz gradinata. Cheshmata shurteshe shumno. Na niskija pezul pod prozoreca veche sedeshe ludijat Nazif i narezhdashe okolo sebe si kupchinki zahar i s umilenie si mynkashe. Ludijat dori i ne pogledna Mihailo, kojto mina pokraj nego i s byrzi krachki zasliza kym potoka, kydeto vse oshte careshe utrinna sjanka.